

Lesmap

Educatieve vertelvoorstelling

Helden!

Verloren gelopen in WO I

Verantwoordelijke uitgever

O' Kontreir – Mattias De Paep en Seppe Celie
Pieter Jozef Nauwelaertsstraat 33 bus 5
2600 Berchem

Uitgave september 2015.

Info met betrekking tot de voorstelling

O' Kontreir
Pieter Jozef Nauwelaertsstraat 33 bus 5
2600 Berchem

www.okontreir.be

Voor info: info@okontreir.be

Voor boekingen: boekingen@okontreir.be

Voorwoord

Beste,

Bedankt voor de samenwerking met Theater O'Kontreir voor dit project rond WO I. We hopen dat u van de voorstelling genoten heeft. In deze lesmap vindt u info over Wereldoorlog I. U kan er lezen hoe dit thema kadert in de eindtermen en u krijgt uiteraard een gevarieerd aanbod aan lesmateriaal om hier nadien verder op door te werken in de klas.

De map bevat naast werkbladen ook een neerslag van de afsluitende quiz uit de voorstelling. Dit stelt u in staat de quiz te herhalen en iets langer stil te blijven staan bij aspecten die u belangrijk vindt om extra uit te lichten. Bij iedere quiz vraag krijgt u, naast het juiste antwoord, ook beknopt informatie.

Natuurlijk wordt er ook stil gestaan bij de conflicten van deze tijd. Door een link te leggen met het verleden hopen we zo dat kinderen meer inzicht krijgen in de conflicten van deze tijd en vooral in de zinloosheid van oorlog.

Naast lessen rond wereldoorlog I vindt u in deze map ook een lessenreeks rond conflicten oplossen.

We hopen dan ook heel erg dat deze lesmap u kan inspireren en dat de aangereikte oefeningen kunnen bijdragen aan een open dialoog over oorlog en ruzies in het algemeen. We zijn heel benieuwd naar uw ervaringen bij het gebruiken van deze lesmap. Het zou dan ook heel erg fijn zijn moest u na afloop van de nabespreking uw feedback willen bezorgen.

We wensen u een boeiende ervaring toe!

Mattias en Seppe,

Theater O'Kontreir

Voorstelling “Helden!”

De spelersploeg:

Tekst: Mattias De Paep en Seppe Celie

Spel: Seppe Celie

Regie Frank Van Erum

O’Kontreir

O’Kontreir’ wil tegendraads theater maken voor jongeren over maatschappelijk relevante thema’s. Met onze voorstellingen willen we hen aanmoedigen om kritisch te denken en zich een eigen mening te vormen. O’Kontreir’ is in alle opzichten een theatergezelschap. Onze focus ligt dan ook op de inhoudelijke en artistieke kwaliteit van onze voorstellingen. Daarbij gaan we steeds op zoek naar nieuwe vormen, onverwachte invalshoeken en creatieve manieren om ons publiek écht aan te spreken en te betrekken. Ondanks de ernst van onze onderwerpen, is humor ons favoriete middel om dit te bereiken. We willen gelaagd theater maken dat toch voor iedereen toegankelijk is. Onze voorstellingen richten zich tot jongeren met zeer diverse achtergronden. Of je nu wekelijks in het theater zit of er voor het eerst mee kennis maakt: we willen er steeds in slagen om jouw taal te spreken. O’Kontreir” wil het theater naar de jongeren brengen en niet de jongeren naar het theater.

Het verhaal

4 augustus 1914. Fons zit nietsvermoedend met zijn familie aan tafel. Plots wordt er hard op de deur geklopt en dringt Wereldoorlog I zijn leven binnen. Van op dat moment volgen we Fons weg in de verschrikkelijke jaren van de Eerste Wereldoorlog. Nadat hij even plots van zijn vader en broers afscheid heeft moeten nemen, vertrekken hij en zijn moeder op weg naar ‘veilige’ Nederland. Op hun weg langs kapotgeschoten dorpen verliest Fons hetgeen wat hem tot dan toe het dierbaarst is. Zijn moeder. Versuft loopt hij verder tot Nederland. Of dat denkt hij toch, want al vlug komt Fons erachter dat hij de verkeerde kant uitgelopen is. Hij is nu vlakbij Ieper. Van op dit moment beleven we alle belangrijke kantelmomenten uit de eerste wereldoorlog mee en zien we hoe Fons, eens een onschuldig jongetje, een echte moordmachine (onderdeel van de Eerste Wereldoorlog) wordt.

De reis voert verder langs de val van Diksmuide, koning Albert’s toespraak, het kerstbestand, de eerste gasaanval, de mijnsnag van Mesen en de slag om Passchendaele.

Op het einde van de rit blijft Fons verweesd achter, want wanneer de wereld zijn handen uitsteekt naar de toekomst, heeft hij enkel een verleden om in rond te dwalen.

Na de voorstelling volgt een interactieve quiz die bijdraagt tot de vastzetting van enkele belangrijke wetenswaardigheden uit de Eerste Wereldoorlog.

Doelgroep

Deze voorstelling is geschikt voor alle jongeren van het 5de en 6de leerjaar en het 1^e jaar secundair onderwijs, alle richtingen. De werkvormen achteraan in deze map, zijn afgestemd op deze doelgroep.

1. Kroniek van den Groote Oorlog

In onderstaand overzicht vindt u de belangrijkste gebeurtenissen uit Wereldoorlog I aangehaald. De gebeurtenissen die aangehaald worden tijdens de voorstelling staan vetgedrukt.

- ❖ Op 28 juni 1914 bracht Aartshertog Franz Ferdinand, de troonopvolger van Oostenrijk-Hongarije, een bezoek aan Sarajevo, de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina. Daar werden hij en zijn vrouw neergeschoten door Gavrillo Princip.
- ❖ 28 juli 1914: Oostenrijk – Hongarije verklaart de oorlog aan Servië. De bondgenoot van Servië (Rusland), kwam Servië direct ter hulp en kreeg daarbij de hulp van Frankrijk. Duitsland kwam Oostenrijk – Hongarije ter hulp.
- ❖ 1 augustus 1914: Duitsland verklaart Rusland de oorlog.
- ❖ **4 augustus 1914:** Duitsland valt België binnen. De gevechten in België beginnen, omdat België Duitsland een vrije doorgang door België naar Frankrijk weigert.
- ❖ **Augustus 1914:** vluchten naar het veilige Nederland dat neutraal was gedurende de eerste wereldoorlog.
- ❖ 20 augustus 1914: Duitsland bezet Brussel.
- ❖ 29 september 1914: Bombardementen op Antwerpen beginnen.
- ❖ 13 oktober 1914: Britse troepen vestigen zich in Ieper.
- ❖ 15 oktober 1914: Duitsland bezet Oostende.
- ❖ **Koning Albert I bezoekt de loopgraven in de Westhoek.** Hij was koning – soldaat en besloot, in tegenstelling tot andere koningen, bij zijn soldaten te blijven en niet naar een veilige plaats in het buitenland te vluchten.
- ❖ **21 oktober 1914: de eerste slag om Ieper begint.** Dit situeert zich tijdens de voorstelling als Fons de eerste keer echt meevecht in een veldslag. Hij wordt op het nippertje gered door zijn beste vriend Tom. De eerste slag om Ieper eindigt op 11 november 1914, toen Duitsland met 18000 manschappen een laatste poging deed om Ieper te verover. Ieper werd toen door 8000 Britse soldaten verdedigd. Ook deze poging, de laatste van de drie pogingen, mislukte.
- ❖ **Gekleurde mensen in de oorlog.** Inwoners uit kolonies werden gedwongen mee te vechten in de oorlog. Voor veel Europeanen, en zeker voor mensen uit België, was het de eerste keer dat ze een kleurling zagen.
- ❖ **Shellshock en andere ziektes zoals loopgraafvoeten.**
- ❖ **Kerstmis 1914: Het Kerstbestand.** Verbroedering tussen strijdende partijen. Er wordt eten gedeeld en men speelt zelfs een voetbalwedstrijd.
- ❖ 18 februari 1915: Begin van de Duitse onderzeebootblokkade van Engeland. Met als belangrijkste feit de vernietiging van passagiersschip Lusitania. Bijna 1200 opvarenden kwamen daarbij om het leven.
- ❖ **22 april 1915: de tweede slag om Ieper / de eerste Duitse gasaanval.**
- ❖ 31 mei 1915: Duitse Zeppelins bombarderen Londen.
- ❖ **Wantoestanden in de ziekententen**
- ❖ **Veilig vertoeven in het achterland**
- ❖ **De Dodendraad:** een elektrisch beladen draad die vluchtelingen naar Nederland moest tegenhouden.

- ❖ December 1915: Het laatste Kerstbestand. In 1916 en de daaropvolgende oorlogsjaren volgde geen Kerstbestand meer. Iedereen die met de vijand probeerde te verbreederen kreeg de kogel. Anderzijds hadden beide strijdende partijen gezien dat de vijand het even slecht had in hun loopgraaf. Er was dus ook niks bij te winnen.
- ❖ 22 maart 1916: de eerste Duitse onderzeeër wordt door een dieptebom vernietigd.
- ❖ April 1916: voor de eerste maal lukte het om een Duitse onderzeeër op te sporen. Dit door gebruik te maken van een hydrofoon. Deze werd oorspronkelijk gebruikt bij het opsporen van ijsbergen (in navolging van het zinken van de Titanic), maar werd nu gespecificeerd om duikboten op te sporen.
- ❖ 1 juli 1916: de slag bij de Somme. 90 Geallieerde divisies werden ingezet tegen 60 Duitse divisies. In totaal leidde deze veldslag tot ca 1 miljoen slachtoffers. In de voorbereiding op deze slag werden vanaf 25 juni 1916 meer dan 1 500 000 granaten afgeschoten uit 1437 kanonnen, houwitsers en mortieren.
- ❖ 28 augustus 1916: Italië keert zich tegen zijn bondgenoot Duitsland.
- ❖ **15 september 1916: de eerste tanks worden door Engeland ingezet.** De opmars van de mechanische oorlog en uitvindingen van oorlogsapparatuur als tanken, vliegtuigen, spionagemiddelen, ... komen kort aan bod in het deel in het veilige achterland.
- ❖ 6 april 1917: Verenigde Staten verklaren Duitsland de oorlog.
- ❖ **26 juni 1917: De eerste Amerikaanse troepen landen in Europa.**
- ❖ **7 juni 1917: De mijnenslag van Mesen** waarbij 250 kg dynamiet werden ontstoken om ondermeer Hill 60 te heroveren op de Duitsers. Het was de eerste grote overwinning van de geallieerden op de Duitsers aan het Westfront.
- ❖ **31 juni 1917: De derde slag om Ieper – de slag bij Passchendaele**
- ❖ 3 maart 1918: Vredesverdrag tussen Rusland en Duitsland wordt getekend. Alle Duitse troepen in Rusland worden nu als extra troepenmacht ingezet in West – Europa. Dit vormde een laatste opleving van het Duitse leger.
- ❖ **18 maart 1918: De vierde slag van Ieper of de Leieslag.** Op 28 september 1918 vluchten de Duitsers het bos van Houthulst uit, waar ze zich vier jaar lang verschanst hadden. Deze wordt verwoord in het slotbetoog van het theaterstuk.
- ❖ **11 november 1918: verdrag tot wapenstilstand wordt getekend te Compiègne**

2. Het gezicht van den Groote Oorlog

1.1 Wereldoorlog I

4 augustus 1914 staat in alle geschiedenisboeken beschreven als de dag dat het Duitse Rijk België binnenvalt om Frankrijk aan te vallen. Het begin van een bloedige confrontatie tussen de grootmachten van Europa, die zich al rap bundelen in twee strijdende partijen:

- De Triple Entente, met daarin de grootmachten Frankrijk, het Verenigde Koninkrijk en het Keizerrijk Rusland. Ook België behoorde, nadat het Duitse Rijk hen de oorlog had verklaard, tot deze alliantie.
- De Triple Alliantie, met daarin het Duitse Keizerrijk, Oostenrijk – Hongarije en Italië. Italië zou uiteindelijk nog van partij overlopen en toetreden tot de Triple Entente.

Al deze grootmachten hadden over de hele wereld kolonies die gedwongen werden mee te vechten. Op deze manier verspreidde deze oorlog zich over de gehele wereld. Uiteindelijk vochten 34 staten mee in deze wereldoorlog, wat er op neerkomt dat slechts 11 landen over de hele wereldbol niet meevochten. Nederland en Zwitserland hoorden bij de gelukkige landen die zich neutraal konden houden.

1.2 Eén druppel deed de emmer overlopen...

Wat was de reden om een oorlog uit te lokken die meer dan 8 miljoen slachtoffers maakte?

Jaren voor het uitbreken van de 'Grote Oorlog' was er een onderlinge strijd tussen de verschillende rijken als het Duitse Keizerrijk, het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, het Ottomaanse rijk (Turkije), het Russische Rijk, het Britse en het Franse rijk en Italië om het machtigste rijk ter wereld te worden. Hierbij probeerden de meeste rijken vooral met hun rijkdom het machtigste rijk van de wereld te worden. Het Duitse Keizerrijk sloeg het echter over een andere boeg. Zij zorgden voor een reusachtig en goed uitgerust leger met een prima legeropleiding die, bij militaire conflicten, de overmacht konden grijpen. Een trucje dat Julius Caesar en Napoleon Bonaparte hen hadden voorgedaan.

Tot dan toe was er nog geen sprake van oorlog... Maar dat veranderde allemaal na de aanslag op Aartshertog Frans Ferdinand (kroonprins van Oostenrijk – Hongarije) door Servische Nationalisten (De Zwarte Hand) die de Servische volken in één rijk wilden verenigen en in Oostenrijk – Hongarije hun grootste tegenstander zagen. Dit was de druppel die de emmer liet overlopen...

Op 28 juni 1914 bracht Aartshertog Frans Ferdinand, samen met zijn vrouw Sophie een inspectiebezoek aan zijn legerstroepen in Sarajevo (de hoofdstad van het vroegere Bosnië) Nadien zou men in de stad het stadhuis bezoeken. Gedurende de rit door Sarajevo werd er een granaat naar de Aartshertog gegooid. Frans Ferdinand kon de granaat vangen en gooide hem weg. Bij de ontploffing die hierop volgde raakten drie van zijn officieren in de volgauto gewond. De granaat werd gegooid door een student met de naam Čabrinović die hierna zelfmoord probeerde te plegen door gif te nemen. Dit mislukte, waarna hij zich probeerde te verdrinken. Jammer genoeg was het water waarin hij zelfmoord probeerde te plegen maar 20cm diep. Hierna werd hij gearresteerd. De aanslag leek mislukt en Gavrillo Princip, een medestudent en medeplichtige van Čabrinović droop teleurgesteld af en ging naar een bar.

De aartshertog besloot het programma gewoon door te laten gaan en na een kort bezoek aan het stadhuis vertrokken ze naar het hospitaal om de gewonden uit de volgauto te bezoeken. De chauffeur van Frans Ferdinand was evenwel van dit ingelaste bezoek aan het ziekenhuis niet op de hoogte, en volgde de oorspronkelijke geplande route richting het paleis van de gouverneur van Sarajevo. Opmerkelijk gemaakt op het plan om eerst het ziekenhuis te bezoeken, bracht hij de auto tot staan en reed langzaam achteruit, om de weg richting ziekenhuis te kunnen inslaan. Juist op dat moment kwam Gavrillo Princip de bar uit, die zich op de hoek van deze straat bevond. Tot zijn verbazing zag hij de stoet van de aartshertog achteruitrijdend voorbijkomen. Princip bedacht zich geen moment, trok zijn geweer en schoot de kroonprins en zijn vrouw dood.

Nu was het hek van de dam. Oostenrijk-Hongarije besloot hard te reageren tegen Servië en kreeg daarbij de steun van het Duitse Rijk. Op 28 juli 1914 verklaarde Oostenrijk-Hongarije de oorlog aan Servië. Onmiddellijk trad het systeem van bondgenootschappen in werking. Rusland kwam Servië ter hulp en Frankrijk koos de zijde van Rusland. Italië daarentegen besliste neutraal te blijven en niet te vechten aan de zijde van Oostenrijk-Hongarije en Duitsland, ondanks het bondgenootschap.

Iedereen dacht het een 'blitzkrieg' zou worden, een oorlog die snel zou uitgevochten worden. Het draaide echter anders uit...

De Duitsers waren ervan overtuigd dat ze de oorlog snel zouden winnen. Ze vatten daarom het plan op om eerst Frankrijk te verslaan (in het westen). Daarna wilden ze in het oosten Rusland onderhanden nemen. Ze rekenden er immers op dat het Russische leger slechts traag zou mobiliseren. Dit was het 'Schlieffenplan'.

Het Duitse leger wilde door (het neutrale) België trekken om zo de Franse troepen in te sluiten. In België stootte het Duitse leger op meer weerstand dan verwacht, maar uiteindelijk slaagden ze erin om door te stoten naar Frankrijk.

Duitsland had gehoopt dat Groot-Brittannië zich niet met de gevechten zou bemoeien, maar nadat Duitsland België was binnengevallen verklaarde Groot-Brittannië hen op zijn beurt de oorlog. Het Britse leger kwam daarop de Franse en Belgische troepen versterken.

In plaats van de verwachte 'blitzkrieg' kregen we een hardnekkige loopgravenoorlog. Het westelijk front zat van aan de Noordzee tot aan de Zwitserse grens over een lengte van zo'n 700 km muurvast.

De Duitsers hadden erop gerekend dat het enkele weken zou duren vooraleer het Russische leger zou kunnen gemobiliseerd worden. Ook dit was een misrekening. Met de snelle invasie van het Russische leger kwamen de ergste verwachtingen van de Duitsers uit: ze zouden op twee fronten (het westelijk en het oostelijk front) tegelijk moeten vechten.

Aan het oostelijk front was ook het Oostenrijks-Hongaarse leger actief. Zij kregen het erg zwaar te verduren.

Dit was het begin van een vier jaar durende uitputtingsslag.

1.3 België neutraal?

België wilde zich niet moeien in de oorlogspolitiek van de grootmachten. De koning van België had aan de grootmachten beloofd zich altijd neutraal te houden in conflicten tussen deze grootmachten. Toen het Duitse Rijk (4 augustus 1914) plots op de poorten van België stond te beuken, met hun gigantische en goed uitgeruste leger, had het Belgisch leger natuurlijk geen verhaal tegen deze immense Duitse troepenmacht. Omdat er geen legerdienst was in België had de Belgische staat ook weinig opgeleide soldaten. Vele boeren en arbeiders werden gerekruteerd om mee te vechten tegen de Duitse overmacht. Toch stonden er dan nog 10 Duitse soldaten tegenover 1 Belgische soldaat. Een overmacht die zelf de verschillende Belgische forten niet te baas kon. Eind oktober was bijna heel België veroverd.

Om de kinderen een duidelijk beeld te geven van wat dit wilt zeggen kan je de vergelijking maken met de Olympische spelen. Het land / de natie met de meeste atleten heeft ook het meeste kans op Olympische medailles. Dit geldt natuurlijk ook voor legermachten. Wie de meeste soldaten bezit, zal sneller een overwinning op het slagveld behalen.

1.4 Van bewegingsoorlog naar stellingenoorlog

Gedurende de eerste maanden van Wereldoorlog I waren de Duitse en verdedigende troepen (vooral Belgische troepen, want het duurde een hele tijd voor Frankrijk en andere grootmachten België ondersteuning gaven) continue in beweging. Vandaar spreekt men van een bewegingsoorlog. Dit dateert nog van voorgaande oorlogen waar het de gewoonte was om in grote, geordende kolommen ten strijde te trekken tegen de tegenstander die een stelling had ingenomen. Maar door de toenemende vuurkracht en zware artillerie bleek dat de verliezen bij de legers te groot werden. Daarom werd besloten om zich als leger in te graven, om dat verdedigen minder slachtoffers maakte dan aanvallen. Zo ontstonden de loopgraven waarbij de twee vechtende partijen elkaar vanuit hun schuilplaats / loopgraaf bestookten. De stellingenoorlog begon. Een andere oorzaak tot het stilvallen van de bewegingsoorlog was het onder water zetten van het gebied rondom de IJzer. Omdat België, op 16 oktober 1914, door de Duitsers onder de voet gelopen werd, besliste koning Albert I en zijn militaire raadgevers om het gebied rondom de IJzer te laten overstromen. Dit gebeurde door het sluisencomplex 'Ganzenpoot' open te zetten. Hierdoor werden heel veel toegangswegen naar de Westhoek onder water gezet en liep het front vast in Vlaanderen en nadien ook in Frankrijk.

1.5 De dodengang

Een ander woord voor een loopgraaf is een dodengang. Dit is een stelsel van uitgegraven grachten waarin de soldaten beschutting zochten voor hun belagers. De zandzakken en aarde bovenaan de loopgraaf dienden ter bescherming tegen de rondvliegende projectielen. Vele bommen bezaten spijkers of glasscherven die niet doorheen deze zandzakken konden. Een loopgraaf bestond uit een aaneenschakeling van verschillende grachten. Belangrijk om te weten is dat deze grachten steeds in een zigzagpatroon liepen. Dit omdat inslagen van granaten en bommen maar schade konden berokkenen tot aan de volgende knik in de loopgraaf.

De belangrijkste linies / grachten in een loopgraaf waren:

- De eerste linie of de frontlinie, die gevormd werd door voorposten of uitkijkposten. Vanuit deze loopgraaf werd de strijd gevoerd om het niemandsland dat tussen de twee vijandige kampen lag. De grachten waren vaak schuin hellend. Zo konden soldaten gemakkelijker hun geweer op de vijand richten terwijl ze tegen de schuine wand aan konden leunen. Ook waren er verhogingen voorzien voor kleinere soldaten. Vanuit deze linie liepen kleine loopgraven het niemandsland in. Deze werden gebruikt om de vijand te bespioneren of om een verrassingsaanval uit te voeren.
De frontlinie werd door andere loopgraven met de hoofdlinie verbonden.
- Het niemandsland dat tussen de Duitse en de geallieerde loopgraven lag was niet meer dan een strook modder die bezaaid lag met landmijnen en prikkeldraad en omgeploegd was door de explosies. Slechts één bloem groeide op dit drassige land en dat was de klaproos. Daarom staat deze bloem symbool voor de eerste wereldoorlog en werden er tal van gedichten rond deze bloem tijdens de oorlog geschreven, waaronder de bekendste "In Flanders Field" is. In het niemandsland liggen passerellen. Een passerel is een loopplank die 75cm breed is. De plankjes liggen dwars over twee balkjes en tussen de plankjes is een ruimte van 5 cm. De passerellen liggen overal verspreid over velden, weides en water. Deze werden gebruikt om over modderige velden toch vlot vooruit te geraken.

- De hoofdlinie of ondersteuningslinie vormde de eigenlijke loopgraaf. Hier verbleven de soldaten als ze niet moesten vechten in ondergrondse bunkers, wachtten de reservetroepen tot ze in actie moesten komen en werden de gewonden de eerste zorgen toe gediend. Het was tevens de plaats waarlangs de soldaten zich veilig konden verplaatsten tussen de verschillende frontlinies.
- Achter de hoofdlinie lag het achterland. Deze werd ook met loopgraven en spoorwegen met de hoofdlinie verbonden. Hier vond je keukens, het veldhospitaal en een enkele voorraadschuur van waar de bevoorrading van de frontlinie met eten en munitie geregeld werd.

Een zelfde stelsel herhaalde zich vaak nog tweemaal, zodat soldaten zich altijd konden terugtrekken in een nabijgelegen stelsel op maar enkele honderden meters afstand van het eerste stelsel. Tussen deze stelsels lagen mitrailleur - putten die voor een extra verdediging van de eigen loopgraven zorgden.

De loopgraven liepen van aan de Noordzee tot aan de Frans – Zwitserse grens.

1.6 De kracht van de media en de oorlogspropaganda

Een andere manier van oorlog voeren werd volop gevoerd in de media met affiches en spotprenten die de vijand belachelijk maakten. Deze weerspiegelde de vijand als de grote onderdrukker die men moest stoppen. Verder werden spelletjes uitgewerkt voor de jeugd waarin ze zelf konden ervaren hoe het was met de vijand te vechten en deze te verslaan. Dit waren vooral strategische spelletjes of de nog steeds gekende miniatuursoldaatjes. Vele van de jongeren die met deze spellen in contact kwamen werden op deze manier onrechtstreeks aangespoord aan deze vreselijke oorlog deel te nemen. Velen vertrokken als ze de leeftijd van 18 hadden bereikt om enkele weken later te sneuvelen in de waanzin van de Grote Oorlog.

3. De oorlog van de uitvinders

2.1 Gifgas en chemische oorlogsvoering

2.1.1 Soorten gas

Het eerste land dat gebruik maakte van gifgas was Frankrijk. Dit gebeurde tijdens de eerste maand van Wereldoorlog I, toen traangas door het Franse leger werd ingezet d.m.v. granaten die met dit gas gevuld waren.

Het Duitse leger was het eerste land dat intensief onderzoek deed naar gifgas. Op 22 april 1915 werd er voor de eerste keer op grote schaal gifgas gebruikt door de Duitse legers. Dit gebeurde tijdens de tweede slag om Ieper.

Er werden gedurende Wereldoorlog I twee verschillende gifgassen vervaardigd.

- Mosterdgas of Yperiet:

Dit gas werd naar leper vernoemd omdat het door de Duitsers daar in grote hoeveelheid ingezet werd om de geallieerde soldaten van kant te maken. Dit gas had niet echt de bedoeling de vijand te vermoorden maar eerder uit te schakelen. Het gas veroorzaakte blazen en zweren die zich op alle lichaamsdelen tot de ogen en longen zette. Het kon bij een hoge dosis blindheid en doofheid veroorzaken. Ook de geallieerden gebruikten dit gas op grote schaal tegen de Duitsers.

➤ Chloorgas:

Chloorgas irriteerde de luchtwegen en ogen zo erg dat vele soldaten hierdoor hun gezichtsvermogen verloren. Ze werden als het ware blind. Verder zorgde het er door de irritatie aan de luchtwegen voor dat vele soldaten stikten. Stikte je niet of werd je niet blind dan zorgde dit gas er wel voor dat je de kleren van je lijf scheurden door de brandwonden die het veroorzaakte.

Naast mosterdgas en chloorgas maakten de Duitsers ook gebruik van Fosgeen – en Broomgas. De Duitsers gebruikten gedurende de oorlog ruim 68 000 ton gifgas. Dit was meer dan het Engelse en Franse leger samen gebruikten. 91 189 soldaten stierven door een gasaanval en 1,2 miljoen soldaten werden er ernstig ziek door.

Naast het gebruik van gifgassen werden ook ziektekiemen ingezet bij het vernietigen van de vijand. De ziektekiem werd met een obus afgevuurd en verspreidde zich in de vijandelijke linies. Eén van de favoriete ziektes die op deze manier verspreid werden was de pest.

Wisten jullie trouwens dat Fritz Haber, de uitvinder van het gifgas en de man die gifgas in de oorlog introduceerde, later de Nobelprijs voor chemie kreeg (in 1919) omwille van zijn onderzoek in het Haber – Bosch proces, dat ammoniak aan luchtstikstof kan binden, die de basis vormde voor de kustmestproductie. Op deze manier had hij naast heel veel doden, ook een grote invloed op de productieverhoging van landbouwgoederen in de wereld. Daarenboven was Fritz Haber van oorsprong een tot het protestants bekeerde Jood, die bij de aanloop van de tweede wereldoorlog ook door de Nazi's als Jood bestempeld werd, ondanks als zijn bijdragen gedurende Wereldoorlog I. Op 29 januari 1934 sterft hij wegens gezondheidsproblemen.

2.1.2 Nadelen tegenover voordelen.

Het grote voordeel van gifgasaanvallen was dat er op een korte tijd grote bressen in loopgraafstellingen gemaakt konden worden en dat weinig tot geen soldaten van het eigen leger hierbij moesten opgeofferd worden.

Het grootste nadeel aan gifgasaanvallen was dat je afhankelijk was van de weersomstandigheden. Gifgas werd door de wind vooruit geblazen in de richting van de vijand. Echter, als de wind zich tijdens een aanval keert, kregen de eigen troepen te maken met gifgas en werden op deze manier eigen soldaten uitgeroeid.

Dit probleem werd in 1916 opgelost door het gas in kogels voor zware artillerie te doen. Deze artillerie werd door kanonnen afgevuurd. Hierdoor had een gasaanval een groter bereik en het gas waaide minder snel terug als het weer niet geschikt was.

Op deze manier werd met het enige nadeel dat oorlogsvoering met gas had, een einde gemaakt. Met de komst van de gasmaskers werd oorlog voeren met gifgas minder effectief..

2.1.3 Hoe kon je je beschermen?

Gedurende het eerste oorlogsjaar dat gifgas op grote schaal gebruikt werd, hadden soldaten niets voor handen om zich te beschermen. Een noodoplossing waren in water of urine gedrenkte doeken. De vochtige doeken vormden een barrière voor het gas en kon het verschil maken tussen leven en dood. Niet veel later volgde de uitvinding van het gasmasker. Vanaf dat moment hadden soldaten een gasmasker aan hun riem hangen die ze bij een gasaanval konden gebruiken om de lucht die ze inademen te zuiveren.

2.2 Een vooruitgang in oorlogsapparatuur

2.2.1 De eerste tanks

Naast chemische wapens liet deze oorlog zich ook opmerken door een vooruitgang in andere oorlogsapparatuur. Ze werden gedurende deze oorlog de eerste tanks vervaardigd. Deze waren eenvoudig van opbouw, een simpele doos van pantserstaal op rupsbanden met een loop. Met de komst van de tanks hoopten men de stellingenoorlog te beëindigen. De impact van de tanks zou in de eerste wereldoorlog eerder beperkt blijven, doordat ze vaak in actie moesten komen in een voor hen onmogelijk berijdbare ondergrond. Zo goed als alle slagvelden waren, door de aanhoudende regen, omgevormd tot echte modderplassen, waar zelfs met een tank geen doorkomen aan was. De impact van de tanks zou pas bewezen worden gedurende de tweede wereldoorlog.

Uiteindelijk werden er gedurende de Eerste Wereldoorlog slechts 8000 tanks vervaardigd. De productie van tanks viel na Wereldoorlog I volledig stil. Pas toen Stalin in de jaren 30 een wapenwedloop begon voerde men de productie van tanks op.

Wist je trouwens dat het Leonardo Da Vinci was die het eerste prototype van de tank tekende. Op zijn tekeningen zijn ze uiteindelijk voortgegaan en hebben ze een alles verwoestende machine ontworpen.

2.2.2 Een vooruitgang in de artillerie

Het gebruik van kanonnen, machinegeweren en geweren die granaten afschoten had, in vergelijking met tanks, wel een hele grote impact tijdens Wereldoorlog I. Wapens die honderden kogels per minuut konden afschieten waren heel doeltreffend om vijandelijke legers grote verliezen te laten lijden. Dit gold ook voor de granaten die gevuld werden met glas en spijkers. Bij een ontploffing vloog het glas en de spijkers alle kanten uit. Heel doeltreffend dus, om een oprukkend leger tegen te houden.

De geweren die granaten konden afvuren waren trouwens heel doeltreffend om ziektekiemen naar de vijand af te vuren.

2.2.3 Oorlogsschepen

Ook op zee werd er gevochten. In eerste instantie om bevoorradingen van troepen uit kolonies tegen te werken, anderzijds om landen via een andere manier te infiltreren of zeegrenzen af te sluiten. Dit was het geval bij het Verenigd Koninkrijk. Zo werd het voor het Verenigd Koninkrijk moeilijk om nieuwe legertroepen en bevoorradingen naar het Europese vasteland te zenden. Doordat Duitsland

steeds meer boten in zette naargelang de oorlog vorderde begonnen de Amerikanen argwaan te krijgen. De Duitsers kwamen ook steeds meer in de vaar – en zeegebieden van Amerika acties ondernemen. Dit was de druppel die de Amerikanen deed beslissen om de oorlog aan Duitsland te verklaren. Hun eigen lust naar macht tekende zo hun eigen lot, als je weet dat dankzij de komst van de Amerikanen de Duitse legers volledig teruggedreven werden.

2.2.3 De zeppelin

In het voorjaar van 1915 verschenen de eerste luchtschepen of zeppelins boven het Groot – Brittannië. Vanuit de zeppelin werden foto's gemaakt, maar werden er ook bommen gegooid. De naam 'zeppelin' komt van de ontwerper van deze luchtschepen, de Duitse graaf Ferdinand von Zeppelin. In het begin was het onmogelijk om zeppelins neer te halen, omdat ze hoger vlogen dan vliegtuigen. Ze waren dan ook de perfecte bommenwerpers.

Later, toen vliegtuigen hoger konden vliegen, werden ze vaak uit de lucht geschoten. Hierdoor werden ze vanaf 1917 vooral gebruikt als spionagetoestellen / verkenningstoestellen boven de zee.

2.2.4 De eerste vliegtuigen

Op het einde van de eerste wereldoorlog werden er ook vliegtuigen ingezet. Waar ze eerst vooral ingezet werden als spionagetoestellen en verkenningstoestellen, werden ze later ook uitgerust met mitrailleur en bommen. Zo werd oorlog voeren nog gruwelijker, als je beseft dat één zo'n vliegtuig vaak een ware ravage kon aanrichten in de loopgraven van de vijand. Piloten werden daarom ook vaak onthaald als echte helden.

Piloten zaten in een 'open' cockpit en droegen zachte, leren jassen, met schapenbont gevoerde laarzen en handschoenen om de kou te weren. De eerste bommen werden letterlijk over boord gegooid door de piloot. Later werd er een vizier aangebracht op de bommenwerpers, en werden er bommenrekken en afwerpsystemen voor de bommen onder aan de romp gemonteerd. Die werden door de piloot of een ander lid van de bemanning bediend.

De beste piloten werden 'azen' genoemd. Om aas genoemd te worden moest men minstens 10 vijandelijke vliegtuigen neerhalen. De best scorende aas uit de Eerste Wereldoorlog was de Duitse graaf 'Manfred Von Richthofen'. Hij haalde maar liefst 80 geallieerde vliegtuigen neer voor hij zelf werd neergehaald. Hij werd ook wel 'De Rode Baron' genoemd, omdat hij altijd in een rood vliegtuig vloog.

2.3 Spionage

Ook op het gebied van spionage zat men niet stil. Tal van methoden werden toegepast. Hieronder sommen we er enkele voor u op.

➤ Zeppelin:

Vanuit een zeppelin kon men een heel groot stuk van het slagveld overzien. Het was de ideale manier om de bewegingen en bedoelingen van de vijand te achterhalen. De manoeuvres van de vijand konden rechtstreeks doorgebeld worden naar het basiskamp waardoor men hierop gepast kon reageren.

- Vliegtuigen:
Tijdens de beginjaren van de Eerste Wereldoorlog werden vliegtuigen vooral ingezet om verkenningsvluchten te maken. Er werden ook foto's van de vijandelijke vanuit de vliegtuigen gemaakt. Later zou de luchtmacht de vliegtuigen vooral voor luchtgevechten inzetten.

- Duiven en honden:
Naast vliegtuigen werden ook duiven gebruikt om de vijand te bespioneren. Dit gebeurde door rond de hals van de duif een automatische camera te hangen. De duif vloog over de vijandelijke linies en bezorgde als ze terug kwam foto's van vijandelijke gebieden aan de legerleiding.
Duiven werden verder ook gebruikt voor het overbrengen van boodschappen. Deze boodschappen werden aan hun bood gebonden en over vijandelijke linies overgevlogen. Een leuke animatiefilm hierover is Valiant.
Duiven werden in manden of aangepaste wagens met de soldaten meegevoerd.

Ook honden werden gebruikt om boodschappen tussen verschillende linies over te brengen.

- Loopgraafperiscope:
Vanuit de loopgraven voerden grachten het niemandsland in. Vandaar kon men met een speciaal aangepaste periscope de vijand bespioneren. Deze was zo gemaakt dat de soldaat zijn hoofd niet boven de loopgraaf uit moest steken op de vijand te bespioneren. Ook vanuit de loopgraven in de frontlinies kon men op deze manier de vijand gemakkelijk bespioneren.

- Aangepaste schuilhutten
Vanuit schuilhutten in nagemaakte natuurelementen als bomen kon de vijand bespied worden en contact met het basiskamp gelegd worden. Deze hutten hadden het voordeel dat ze niet opvielen in een natuurlijke omgeving.

- Indianen:
De Amerikanen zetten Indianen in om telefonische boodschappen door te geven. Deze Indiaanse taal was maar door enkele mensen in Europa te verstaan, waardoor dit de beste codetaal werd.

4. De oorlog en de mens

4.1 De Kerstbestanden

De eerste kerstbestanden ontstonden in Vlaanderen, meer bepaald in de Ieperse sector, op initiatief van Duitse soldaten.

Rond Kerstmis 1914 hadden de weersomstandigheden oorlogshandelingen onmogelijk gemaakt en lagen beide legers tegenover elkaar in de loopgraven. Een sfeer van "leven en laten leven" ontstond. Rond Kerstmis gingen soldaten zelfs bij de vijand Kerstmis vieren in de loopgraaf, rondom een kerstboom (kerstbomen waren tot dan toe een Duitse traditie), en werden cadeaus uitgewisseld. De dag erna volgde op sommige plaatsen zelfs een voetbalwedstrijd in het niemandsland. De merkwaardige situatie aan deze fronten duurde van een paar uur tot zelfs enkele dagen. Men

waarschuwde elkaar zelfs als er een aanval zou komen. Als er in de loopgraven bezoek kwam van de legerleiding werd de tegenstander hiervan verwittigd en werd er duchtig heen en weer geschoten, over de hoofden heen. De dagen nadien werden alle lijken die nog in het niemandsland lagen gezamenlijk opgeruimd en begraven.

De Kerstbestanden waren eerst een poging geweest om er het beste van te maken. Toen beide vijandelijke troepen echter van elkaar zagen dat ze allemaal in dezelfde hopeloze situatie zaten werd al rap duidelijk dat ze niet meer waren dan een speelbal van de politici en de legerleiding. Er ontstond enige vorm van opstand die met executies van eigen soldaten werd neergeslagen. Vanaf 1916 zouden geen kerstbestanden meer voorkomen.

4.2 De dodendraad

Terwijl overal de oorlog woedde probeerden vele Belgen de Nederlandse grens te bereiken om boter en andere voedingswaren België binnen te smokkelen. Nederland was neutraal grondgebied en werd door de Duitsers ongemoeid gelaten. Toch konden zij het niet verkroppen dat Belgen naar Nederland om voedingswaren gingen. Daarom werd een groot hek langsheen de hele Nederlandse grens opgetrokken die continue onder elektrische spanning stond. Al wie nu de grens wilde oversteken stond blootgesteld aan elektrocutie.

De mensheid was echter ingenieus en bedacht nieuwe middelen om toch Nederland te bereiken. Of ze zwommen onder de over het water gespannen draden, of ze plaatsten een houten ton of passeerraam tussen de draden in, waardoor ze zonder problemen door de ton konden kruipen. Ook stokken met een niet geleidend materiaal aan de bovenkant werden gebruikt om onderste draden op te tillen zodat men eronder kon kruipen.

Andere manieren om grensposten over te steken en de Duitsers te misleiden waren de 100 kilo jassen en omgebouwde klompen. De 100 kilo jassen waren jassen die er langs de buitenkant heel normaal uitzagen, maar langs de binnenkant uitgerust waren met honderden zakjes waar allerlei zaken in verstopt konden worden. Duitse officieren aan de landgrens werden hierdoor vaak misleid. Net als met de speciaal uitgeruste klompen. Zo maakten men klompen waarbij men de hiel vooraan uitsneed. Zo leek het, voor achtervolgende Duitse soldaten, dat de groep mensen een andere kant uit wandelden dan dat ze in werkelijkheid deden. Deze klompen waren ook vaak uitgerust met geheime opbergvakken waarin men waardevolle dingen konden smokkelen.

Mensen die boter smokkelden werden vaker ontdekt, doordat ze door de Duitsers in een oververhit drooghok werden gestopt. De boter onder hun kleren smolt hierdoor gewoon vanonder hun kleren.

In sommige grensgebieden waren Duitsers echter meegaand en werden de grenzen bij speciale gelegenheden opengesteld voor een brooddeling. Daar kregen Belgen de kans brood te kopen bij Nederlandse bakkers, omdat er in België geen bakkers meer over waren. Zij waren allemaal, toen de grens nog niet afgesloten was, de grens overgestoken en woonden nu in kampen in Nederland. Ook voor Katholieke mensen werd de grens soms opengesteld aan de Nederlandse grens, zodat zij zondags naar de kerkdienst konden gaan.

4.3 Slachtofferzorg – vrouwen in de oorlog

Vrouwen in de oorlog:

Gedurende de Eerste Wereldoorlog mochten vrouwen voor het eerst hun steentje bijdragen bij het verzorgen van gewonden. Hiervoor waren het enkel mannen die instonden voor de zorg van de gewonden. Nochtans was het een vrouw die de basis legde voor de slachtofferzorg. Haar naam was Florence Nightingale. Haar overtuiging dat vrouwen hun land konden steunen door gewonden te verzorgen zette veel Europese vrouwen aan om tijdens de Eerste Wereldoorlog ook hun steentje bij te dragen. Haar ideeën inspireerden Henry Dunant bij het oprichten van het Rode Kruis.

Vele vrouwen werden naast de slachtofferzorg ook ingezet in wapenfabriek waar ze instonden voor het vervaardigen van munitie en oorlogsapparatuur.

Een ander opvallend gegeven is dat gedurende de Eerste Wereldoorlog vrouwen voor het eerst deelnamen aan gevechten. In Rusland bv. werd een vrouwenbataljon, Het Bataljon des Doods, opgericht omdat Rusland dreigde onder te gaan. De vrouwen werden ingezet bij de verdediging van het Winterpaleis in Sint – Petersburg.

Slachtofferzorg:

Vele soldaten kwamen erg gehavend uit de oorlogstrijd. Daarom moest er voor deze mensen naar een goede oplossing gezocht worden. Deze oplossing lag voor de hand en is eigenlijk ook niet meer dan een daad van eigenbelang en geldzucht. De fabrieken die jaren geld verdiend hadden aan het maken en vervaardigen van oorlogsapparatuur, zagen hun geldkraan dichtgedraaid worden. Er moest gezocht worden naar een andere bron van inkomsten en die vonden ze bij de vele oorlogsslachtoffers die geholpen moesten worden. Waar het ijzer en metaal eerst gebruikt werden voor wapens, werden er nu prothesen, valse handen of benen van vervaardigd. Dit zorgde ook voor een aanzet in de cosmetische chirurgie. Want vele soldaten hadden tijdens de strijd stukken van hun lichaam verloren, die met allerlei kosmetisch materiaal nu een soort van gereconstrueerd kon worden.

4.4 De opbouw van een verwoest land

Na de oorlog moest alles opnieuw opgebouwd worden. Duitse krijgsgevangenen werden gedwongen mee te werken aan de opbouw van de door hen verwoeste gebouwen. Voor de opbouw werden alle voor de hand liggende materialen gebruikt. Zo werd het hout en metaal waarmee de tijdelijke woningen van vluchtelingen in Nederland gebouwd werden (in de concentratiekampen, waar de vluchtelingen ondergebracht werden) overgebracht naar België om er nieuwe woningen mee op te bouwen.

Typisch voor deze tijd was dat echt alles wat hergebruikt kon worden, hergebruikt werd. Zo werden bebloede lakens door de arme bevolking gebruikt bij het vervaardigen van stoffen schoeisel of gordijnen, waarbij de bloedvlekken zo uitgesneden werden dat ze een mooi patroon vormden en als een soort versiering konden dienen.

4.5 Nog enkele interessante weetjes ...

Vredesonderhandelingen in 1916

Eind 1916, na 2,5 jaar oorlog, startten de Duitsers vredesonderhandelingen, die door Frankrijk en Engeland werden afgewezen. De oorlog woedde dus voort en doordat de oorlog jaren duurde, konden beide partijen elk jaar een nieuwe lichte jonge rekruten aanvoeren. In april 1918 konden de

Duitsers dankzij hun overwinning tegen Rusland in het oosten nieuwe troepen aanvoeren. Er waren grote successen en Parijs werd bijna bezet maar in de zomer van 1918 dreven de pas gearriveerde Amerikaanse troepen de Duitsers terug. Onder invloed van dit offensief, in combinatie met andere gebeurtenissen en een Duitse revolutie, wonnen de geallieerden de oorlog en daarmee ook de loopgravenoorlog.

Hitler en Tolkien in W.O.1

Zowel Adolf Hitler als J.R.R. Tolkien vochten gedurende de eerste wereldoorlog mee. Hoogstwaarschijnlijk hebben ze zelfs in een veldslag tegenover elkaar hebben gestaan tijdens de slag om de Somme. Tolkien was verbindingsofficier en viel daar tijdens de slag ten prooi aan de loopgravenkoorts, een ziekte die werd overgedragen door luizen, waarvan het wemelde in de loopgraven. Aan de Duitse zijde werd Adolf Hitler door een granaatscherf in zijn gezicht geraakt. Hij had toen al 1 van zijn 2 IJzeren Kruizen vanwege moed ontvangen. Hij zou later echter nooit met deze medailles uitpakken omdat hij ze ontvangen had op voorspraak van een joodse luitenant.

Wist je trouwens dat J.R.R. Tolkien zijn verhaal van “the lord of the rings” een weerspiegeling is van de eerste wereldoorlog waarbij de orks symbool staan voor de mensheid die steeds moordzuchtigere wapens maken, ten nadele van de natuur en de gewone mensheid?

Dieren in de oorlog

Honden, werden net als duiven ingezet als koeriers van boodschappen. Duiven waren daarenboven ook echte spionnen, uitgerust met een foto toestel. Olifanten, paarden, kamelen en ezels waren, net als sommige honden lastdieren die gebruikt werden om ondermeer kanonnen te verslepen. Tevens waren olifanten, paarden en kamelen ideale vervoersmiddelen. Parkieten nam men mee de tunnels in. Door hun kleine longcapaciteit vielen ze heel snel flauw als er een zuurstoftekort in de tunnels was. Dit was het teken voor de soldaten om terug naar de oppervlakte te keren voor zij in ademsnood kwamen. Andere dieren zoals beren werden dan vooral gehouden als mascotte van de legermacht.

5. Verwerkingsmogelijkheden

Filosofisch gesprek:

Na de voorstelling is het uitermate belangrijk met de kinderen / studenten stil te staan bij het begrip oorlog. Op deze manier kunnen de leerlingen de voorstelling nog beter in het tijds kader plaatsen en zich een mening vormen over huidige oorlogen. Mogelijke vragen die hiertoe een aanleiding kunnen geven zijn:

Wat vond je van het verhaal van Fons? Wat vond je het aangrijpendst in het verhaal van Fons? Zou je zelf in zijn plaats willen staan? Stel dat jij Fons bent, zou je dan andere keuzes maken? Waarom? Met wie zou jij in de loopgraaf willen zitten?

Denk je dat de Duitse soldaten graag oorlog voerden? Waarom wel / niet? Waarom vochten ze dan?
→ Hier kan stilgestaan worden bij groepsdruk en indoctrinatie (een vorm van manipulatie door het

systematisch en eenzijdig onderwijzen van aanvechtbare overtuigingen of opvattingen, met de bedoeling dat deze kritiekloos worden aanvaard).

Bestaan loopgraven nu nog? Was wereldoorlog I de laatste grote oorlog? Is er nu in de wereld nog ergens een oorlog aan de gang? Waarom vechten mensen oorlogen uit?

Wat vind je van de huidige conflicten? Waarvoor wordt er nu nog oorlog gevoerd? Hier kan stil gestaan worden bij huidige godsdienstoorlogen, oorlogen om de macht in een land, burgeroorlogen, protesten (tegen bv. politiegeweld in de VS), Er kan ook een blik naar de oorlogen van nu geworpen worden. We slachten elkaar nu beschaafder (met op afstand te bedienen raketten) en even onbeschaafd (IS met onthoofdingen en vernietigingen van monumentale gebouwen). We voeren oorlog via facebook (beelden van onthoofdingen worden via allerlei kanalen verspreid.)

Hoe wordt nu vooral oorlog gevoerd? Vecht men nog in loopgraven? Is oorlog voeren nu anders dan vroeger? Hier kan stil gestaan worden bij de zelfmoordaanslagen en de mechanische oorlog (bombardementen, koude oorlog, wapenwedloop, oorlog via media...)

Denk je dat er hier nog eens oorlog zou komen? Waarom wel / niet? Wat zou de reden van deze oorlog zijn?

Aansluitend kan een gesprek volgen over “conflicten oplossen”

Dit in de ruime zin van het woord. Hoe los je best een conflict op? Wat doe je beter wel? Wat doe je beter niet? Waarom? Kan je een simpele ruzie vergelijken met een oorlog? Waarom wel / niet? Hoe lossen jullie ruzies op? Hoe zouden jullie een oorlog voorkomen? Maken jullie vaak ruzie? Waarover?

Memoryspel

Met het memoryspel worden de historische feiten en gebeurtenissen die in de voorstelling worden aangehaald gekoppeld aan een passende afbeelding. Op die manier wordt speels de inhoud van de voorstelling herhaald en vastgezet.

Zie bijlage

Quiz:

Bij het pedagogisch pakket wordt ook een quiz meegeleverd. Deze geeft de leerkracht de kans enkele andere zaken die typisch zijn voor de eerste wereldoorlog uit te diepen. Deze quiz behandelt onder meer de uitvinding van de tank en het gasmasker, de verschillende spionagemogelijkheden en de functie van dieren in de oorlog. Andere zaken zoals de opbouw van het land na de oorlog komen ook kort ter sprake in deze quiz. Achtergrondinformatie vindt u in de voorgaande begeleidende informatieve tekst.

Zie powerpoint

Stellingenspel:

Dit stellingenspel is simpel van opzet. Aan het bord / de muur hangen een groen en rood blad. De leerkracht formuleert een stelling en de leerlingen gaan bij één van de gekleurde bladeren staan. Rood, als ze het er niet mee eens zijn, groen als ze het er mee eens zijn.

Zie bijlage

Tijdslijn met bijhorende kaarten:

Dit is een leuke verwerkingsopdracht waarbij leerlingen op een snelle manier een overzicht krijgen over de oorlogsgebeurtenissen gedurende de eerste wereldoorlog. Met bijgeleverde kaartjes en tijdslijn gaan de leerlingen individueel of in groep aan de slag en proberen ze de verschillende historische feiten op de juiste plaats op de tijdsband / tijdslijn te situeren.

Zie bijlage

Grootvader op bezoek:

Een andere leuke invalshoek is een bezoek van iemand de eerste (of tweede) wereldoorlog heeft meegemaakt. Deze personen vertellen altijd vanuit hun eigen belevingen verhalen over hun tijd in de oorlog. Het leukste is het als dit een grootvader of grootmoeder van een kind uit de klas is. Dit verhoogt de betrokkenheid enorm.

Voorstelling afgaan en historische feiten kaderen.